

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди
Природничий факультет
Міністерство науки і вищої освіти Республіки Польща
Поморська академія у Слупську
Інститут біології та охорони довкілля

Перша міжнародна конференція молодих учених «ХАРКІВСЬКИЙ ПРИРОДНИЧИЙ ФОРУМ»

Харків, 19-20 квітня 2018 року

втрата генофонду лікарських рослин. Щоб уникнути такого явища, в ботанічних садах культивують цю групу рослин. Крім цього, з метою збагачення рослинних ресурсів проводиться інтродукція і акліматизація нових видів (Меньшова, 2008).

Пахуча М.Є.
ЕКОЛОГО-БІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОСЛИН-АЛЕРГОГЕНІВ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Особливе місце серед рослин займають такі, контакт із якими призводить до алергічної реакції у людини з боку органів дихання, кон'юктиви, шкіри (Гайдей, Новожицька, 2017). Алергенами можуть виступати як фітонциди, так й пилок. Пилок деяких видів належить до групи неінфекційних екзоалергенів (Недельська, 2011). На сьогодні нараховується близько 100 тис. видів пилових алергенів і вони досліджуються. Так, до складу фітоалергенів Мелітополя входять 38 видів (Арабаджи, 2013), 78 видів представлені в Приазовському НПП (Яровий, Ярова, Брен, 2016). Встановлено, що життєздатність пилку у різних видів відрізняється. Наприклад, у більшості злаків пилок є життєздатним 1-3 дні, а у деяких видів роду *Tulipa*, пилок зберігає життєздатність до 400 днів. Дослідження свідчать, що вже через 30 с після виходу в атмосферу пилок може проникати через слизову оболонку носа і викликати алергічні реакції. Полінози виникають в разі наявності в організмі людини певних білків-антитіл, що вступають до хімічної реакції із молекулами пилку (Ройт, 2000).

Так, метою нашої роботи було встановлення флористичного складу та деяких біоекологічних особливостей рослин-алергогенів Харківської області. Об'єктом наших досліджень були рослини, які є алергогенними для м. Харкова та Харківської області. Предметом дослідження є біоекологічні та деякі фенологічні особливості рослин-алергогенів Харківської області.

Під час проведення досліджень 2015-2017 рр. нами було зібрано та досліджено 48 видів рослин, які входять до 17 родин. Найбільш чисельними родинами виявились *Poaceae* (20 видів) і *Asteraceae* (15 видів). Більшість досліджених видів використовується в озелененні і тому ми проаналізували їх життєві форми (за класифікацією Х. Раункієра). Встановлено, що переважають фанерофіти – 65 % (*Alnus glutinosa* (L.) Gaerth, *Corylus avellana* L., *Pinus sylvestris* L.) і гемікриптофіти – 52 % (*Phleum pratense* L., *Poa bulbosa* L., *Taraxacum officinale* (L.) Weber ex F.H. Wigg). Однак, і терофіти представлені значною кількістю – 43 % (*Ambrosia artemisiifolia* L., *Avena sativa* L., *Bromus bromoideus* (Lej.) Crep.). Вивчення екологічних особливостей рослин показало, що за відношенням до умов зволоження ґрунту переважає група мезофітів – 65% (*Betula pendula* Roth., *Prunus padus* L.), а за відношенням до рівня освітлення – геліофіти – 75 % (*Alopecurus pratensis* L., *Bromus tectorum* L., *Artemisia vulgaris* L.). Під час проведення маршрутних екскурсій ми фіксували рослини-алергогени в таких фітоценозах: ліси соснові і діброви (18 видів), луки суходільні і заплавні (22 види), парки – 13 видів, поля – 5 видів. Тобто, рослини-алергогени трапляються в усіх фітоценозах і 77 % із них є автохтонами (*Pinus sylvestris* L., *Elymus repens* (L.) Gould, *Artemisia vulgaris* L.), а решта 23 % – інтродуценти (*Ambrosia artemisiifolia* L., *Acer negundo* L., *Zea mays* L.).

Як відомо, полінози мають сезонний характер і, зазвичай, виділяють три основні періоди квітування рослин під час яких відбувається загострення полінозів. Перший період – весняний (квітень-травень), коли небезпеку являють дерева і кущі (*Corylus avellana*, *Quercus robur* L., *Pinus sylvestris* L., *Juniperus sabina* L.). Другий період – літній (червень – липень), коли квітування в трав'янистих рослин, зокрема злаків (*Elymus repens*, *Festuca pratensis* Huds., *Phleum pratense* L., *Alopecurus pratensis* L., *Agrostis vulgaris* L. та інші), які посідають перше місце серед рослин-алергогенів. Третій період – осінній (липень-вересень), коли цвітуть бур'яни переважно з родини *Asteraceae* (*Artemisia vulgaris* L., *Matricaria chamomilla* L., *Achillea millefolium* L. та відому всім *Ambrosia artemisiifolia*). Період активної полінації триває до 180 днів і в цей період проявляються полінози. Важливо вчасно дотримуватись

заходів, які допоможуть покращити стан людей, що страждають на алергію і звертатися до фахівців-лікарів.

Турчінова А. І., Вус Н. О., Леонтьєв Д.В.

Різноманіття лишайників роду *Xanthoria* (Fr.) Th. Fr. в околицях с. Берека (Первомайський р-н, Харківська обл.)

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Первинне дослідження ліхенобіоти околиць с. Берека Первомайського району Харківської області в 2017 р. показало, що одним з найбільш поширених видів лишайників на цій території є *Xanthoria parietina* (L.) Beltr. Це спонукало нас до детальнішого дослідження представників роду *Xanthoria* (Fr.) Th. Fr. вказаної місцевості.

Рід *Xanthoria* (Fr.) Th. Fr., що належить до родини Teloschistaceae, налічує 15 видів, з яких в Україні відомо сім; п'ять з них відомі на території Харківської області. Характерними ознаками роду *Xanthoria* є колір слані – він буває жовтим, зеленим, жовтувато-зеленим, зелено-жовтим, помаранчевим, помаранчево-червоним, зрідка – сірим. Апотеції, які мають жовтий, помаранчевий або зелений диск, розвиваються в центрі слані. Вони блюдцеподібні, округлі, іноді трохи кутасті завдяки взаємному тиску, леканорового типу. Аски булавоподібні, з вісьмома спорами. Спори біполярні, еліптичні, безбарвні, з каналцями. Пікноконідії довгасто-еліптичні, короткі, прямі, в середній частині дещо потовщені.

Восени 2017 р. та взимку 2018 р. в околицях с. Берека ми обстежили наступні локалітети: 1) заплаву р. Берека, 2) ділянки байрачної діброви, 3) фруктові та декоративні насадження на території Берецької сільської ради (в межах с. Берека і с. Трійчате). Збір і обробку матеріалу проведено згідно загальноприйнятих методик.

У зібраному матеріалі було визначено 35 зразків трьох видів роду *Xanthoria*, серед яких переважала *X. parietina* (L.) Beltr. (23 зразків; 66 % від кількості зразків); значно меншою чисельністю відзначилися *X. elegans* (Link) Th. Fr. (7; 20 %) та *X. polycarpa* (Hoffm.) Rieber (5; 14 %). Перший зі знайдених видів був відмічений в усіх досліджених локалітетах. *X. elegans* було знайдено на гнилій деревині на двох ділянках байрачної діброви та в межах с. Трійчате, а також на корі дубу, яблуні та абрикоса на території цього ж села. Зразки виду *X. polycarpa* знайдено на корі берези, вишні й дуба в с. Трійчате та на корі яблуні у с. Берека.

З метою оцінки морфологічної варіабельності знайдених зразків *X. parietina* було проведено їхній детальний морфологічний опис: колір та розмір слані; кількість, розмір та колір апотеціїв. За комплексом цих показників проведено кластерний аналіз за методом повного зв'язку з визначенням евклідової відстані (Рис. 1).

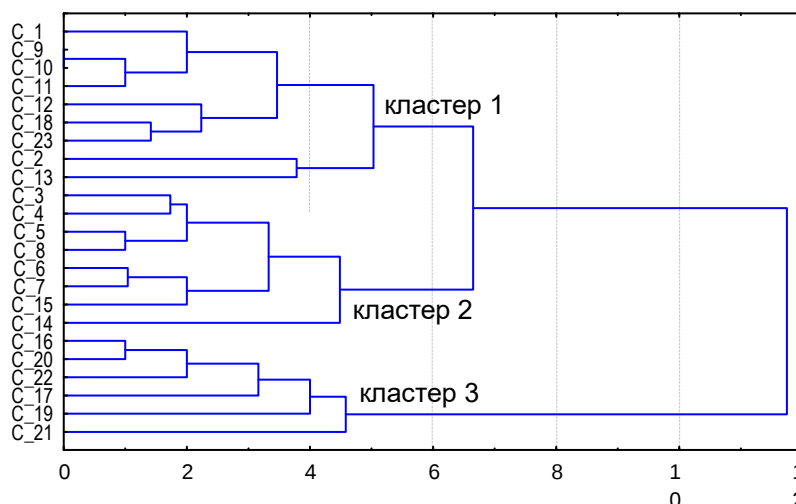

Рис. 1. Розподіл зразків виду *X. parietina* за морфологічними та ценотичними показниками. Шифр (С_1 – С_21) вказує на номер зразка у гербарній колекції.